

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vittorio Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Casella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corrente postale): Videm, št. 24/7418

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50.— lir

Videmski ultraši proti zblížanju

Postopanje z nami je naravnost žaljivo za vse Slovence izven Furlanske Slovenije, izven videmske province — Ne bomo odnehali z borbo za naše jezikovne in socialne pravice

Šest mesecev potem, ko je jugoslovanski zunanji minister Koča Popović obiskal prve dneve decembra 1960 Rim, je ob koncu letošnjega junija italijanski zunanji minister Segni vrnil obisk svojemu beograjskemu kolegu in se razgovarjal z jugoslovanskim predsednikom države Tištom.

Odnosi med Italijo in Jugoslavijo so že nekaj let več kot normalni, so pravi odnosi dveh prijateljskih sosedov. Ministri prihajajo preko meje

in se posvetujejo o skupnih interesih. Sami mi tukaj na meji vidimo, da meja skoraj ne obstoji, da hodijo ljudje v tisočih preko meje.

Ekonomске, kulturne in druge probleme, ki zadevajo obe državi, rešujejo na prijateljski način in ni pravzaprav nobenega nerešljivega vprašanja. Obstojne samo nekatera vprašanja, ki se odlašajo, namesto da bi se hitro rešila kot je bilo sklenjeno na sestankih ministrov. Za takšno odlašanje pa so krivi največkrat krajevni faktorji, ki se ne zavedajo, da s tem zadržujejo tempo recipročnega prijateljstva.

Glede narodnih manjšin sta oba zunanja ministra bila prepričana, da morajo biti manjšine faktor zblížanja in medsebojnega razumevanja.

Narodne manjšine

Veliki, stari kapo slovenskih delavcev s sivimi muštačami, Franc Leskovšek je govoril v Ljubljani 21. junija zvečer 350.000 Slovencev. Pravi jim je, kako je bilo v preteklosti in kako bo v bodoče. Narodne manjšine, je rekel, imajo pravico dobiti vse pravice in se razvijati kakor poglaviti narod v državi. Če ima kakšna država manjšino, ni niti to nobena nesreča, ampak še plus, še večje premoženje za državo, ker bo narodna manjšina delala propagando in reklamo za svojo državo, če ima vse pravice, kakor se spodobi, da jih ima. Narodna manjšina lahko naredi, da postaneta dve državi še večji prijatelji, ker pove, da ima vse pravice kot enakopravni subjektu prišteje. Narodna manjšina zna jezik sosedov, ona pove, da so sosedji res pravi dobri sosedji, da tudi njej manjšini dajejo vse pravice, da nimajo ničesar skrivati in da jim je vse zaupati kot dobrim sosedom. Vse tisto kjer so narodne manjšine, so te tam že več stoletij, so ratale historijski faktor, ki je tam bil in bo, pa čeglih so bile vojske, revolucije, monarhije ali republike. Meje, konfini ne smejo imeti z narodnimi manjšinami nič opraviti. One so tu kakor recimo Italijani na italijanski strani ali pa Jugoslavlani na jugoslovanski strani, tako so tudi Slovenci na jugoslovanski strani. Situacija narodnih manjšin ne sme biti odvisna od tega ali so prijateljski odnosi ali pa ne med državami. Ona mora imeti svoje pravice kot enakopraven subjekt in ne sme čutiti nobenih slabih posledic, če se odnosi iz kakršnega koli razloga spremenijo. Kam pa bi prišli če bi z narodnimi manjšinami enkrat tako, drugič pa drugače postopali!!

Vseh 350.000 Slovencev je ploskalo Leskovšku, ko je tako lepo in pametno govoril. In res se je Jugoslavija večkrat skregala z eno ali drugo sosednjo državo. Toda zaradi tega ni nikoli spremenila svojega ravnanja do narodnih manjšin. Zdaj na primer je že več let v strašno ostrem konfliktu z Albanijo, toda italijanska narodna manjšina v Jugoslaviji prav nič ne občuti posledic tega spora. Prav zadnja leta doživajo Albanci v Jugoslaviji naprej pravice in denar, da se spet še boljše zodi. Želimo, da bi se tudi pri nas oblast dala tel. principov do narodne manjšine. Želimo, da bi tudi pri nas vsi politiki ne samo tisti v oboje, ampak tudi na vladi profesionalizirali javno takšna načela.

Kaj pomeni v našem primeru, v primeru furlanskih Slovencev, da je narodna manjšina v videmski provinci faktor zblížanja? Ali res drži, da je vprašanje Slovencev v videmski provinci faktor zblížanja, da so zaradi nas boljši prijateljski odnosi med Italijo in Jugoslavijo, da se prebivalstvo na tem sektorju meje, med Slovenijo in Furlanijo, čuti bolj prijateljsko? Eni in drugi vemo, da to ne drži. Odkar je stopil v veljavo videmski sporazum so res veliki prijateljski odnosi med obema obmejnima conama. Toda ti odnosi so zato dobri sosedni odnosi, ker vlada na drugih sektorjih dobro sodeluje, in grede za tem tudi v videmski provinci, pesnemajo, kar delajo v Rimu in Beogradu, niso pa v videmski provinci ničesar naredili iz svojega, da bi bili ti odnosi še boljši.

Da, celo nasprotno se je marsikaj skuhalo v Vidmu proti nam furlanskim Slovencev, kar bi lahko zaviralo in poslabšalo na splošno prijateljske odnose. Kakor postopajo v nevarnejšem času z nami je naravnost žaljivo za vse druge Slovence izven Furlanske Slovenije, izven videmske province.

V zakonu o slovenskih šolah v Italiji so izključili Furlansko Slovenijo. Našli so izgovor, da ljudstvo v Furlanski Sloveniji tega ne zahteva. Kaj sploh naše ubogo, prestrašeno ljudstvo zahteva? Ono samo uboga, nič ne dobiva in emigrira. Glede šol so oblasti sto let preganjale vsake slovenske besede v šoli. Še pred

šestimi leti so učiteljice dajale globo, mišnje za vsako slovensko besedo, ki jo je ubogi slovenski otrok izgovoril v šoli.

Ali smo Slovenci ali nismo v Furlanski Sloveniji? Ker to smo, kot so ugotovili cenzistenti, imamo pravico do šol. Sedanja Italija mora odpraviti stare krivice. Če manjšina obstoji, mora dobiti po Ustavi in po prijateljskih sporazumih med zunanjimi ministri obeh držav šole v materinim jeziku, ali jih ljudje zahtevajo ali ne.

Sicer pa ni res, da ne bi Slovenci zahtevali šol v materinem slovenskem jeziku v Furlanski Sloveniji. Nad dve tretjini Slovencev v Italiji, Slovene na Tržaškem in Goriškem je zahtevalo, da morajo biti odprte slovenske šole tudi v videmski provinci. Zakaj se ni ugodilo njihovi zahtevi, da dobijo vsi Slovenci v Italiji svoje šole? V čem se glede narodnih pravic sploh morejo razlikovati eni Slovenci od drugih?!

Uradna demokršćanska agencija «Italia» v Trstu gre vsaj en korak dalje od naših videmskih ultrašev, ker piše, da odobreni šolski zakon ne izključuje možnosti, da se ustanove slovenske šole tudi v dolini Nadiže, kadar bi prebivalstvo to izrecno zahtevalo. Naše prebivalstvo to kljub stoletnemu preganjanju nima volje zahteva. Pokazalo pa se je, da so v preteklih tednih videmski nacionalistični ultraši udarili po občinskih konsiljerih, ki so si upali postaviti zahteve po šoli, da so poklicali župane na zaslišanje, na «redde rationem», zakaj je sploh prišlo do zahtev po slovenski šoli.

Takšno postopanje z nami furlanskimi Slovenci prav gotovo ni faktor zblížanja med obema državama. Ne Segni in ne Popović prav gotovo ne moreta odobrati ultraških mahinacij v Tipani, sv. Lenartu, Spetru Slovenom in drugod proti pravicam Slovencev v videmski provinci.

Imeli bomo druge in še važnejše sestanke med italijansko-jugoslovanskimi državnikmi in na teh bodo ugotovili, da se v Vidmu dela proti njihovim prijateljskim naporom in sklepom, da podtalna ultraška klika dela proti prijateljstvu, da hoče ugonobiti faktor zblížanja, slovensko narodno manjšino v videmski provinci.

Videm center reakcije in sramote za Italijo

Goriški Slovenci so s svojim bojem in lojalnim zadržanjem dosegli, da lahko govorijo slovenski ne samo v občinskih svetih slovenskih občin, ampak tudi v goriškem občinskem svetu, kjer so Italijani velika večina in v goriškem provincialnem svetu. Ko so se slovenski občinski in provincialni svetniki oglašili k besedi in pozdravili tudi v slovenskem jeziku, ni noben zasnopnik italijanskih političnih trunk protestiral, ampak so molče poslušali in nato prešli k složenemu delu in diskusiji. To se je zgodilo po zadnjih administrativnih volitvah.

Kaj pa se je zgodilo po združnih administrativnih volitvah, ki so bile v videmski provinci? Deset slovenskih občinskih predstavnikov občin,

naših županov, nad 150 slovenskih občinskih svetnikov se mora pretvarjati in gorje njim, ako postavijo nekateri občinski svetniki zahtevo, da bi se moralo tudi v videmski provinci upoštevati narodne pravice po določenih ustave. Napadajo jih, zlorabljajo vojne žrtve, blasfemirajo svetle spomine iz prejšnjih vojn kot da bi se naši in furlanski najboljši vojaki in alpski Italije, zato borili, da bi bila Italija ječa narodov in da ne bi dajala svojim dobrim Slovencev pravice.

Ni čudno, da v Italiji in po svetu smatrajo v čem to provinco zaostalo, anahronistično in zatiralno ter intolerantno nasproti furlanskim Slovencev.

Platišče v Komunu Tipana: to je najbuj ekonomsko zapušćena vas zgornje Krnahtske doline (glej opis na tretji strani.)

NEKOMPROMISEN BOJ za avtonomno deželo Furlanija - Julijska Krajina

Slovenci Furlanije ne marajo biti več emigranti, ampak hočejo živeti v lastni državi, na lastni rodni zemlji

Ali je sploh kdo v naši provinci, ki je proti avtonomiji, proti temu, da bi dobili več avtonomije v ekonomskih problemih, da bi imeli deželo-regione, ki bi razpolagala s sredstvi, da bi se tudi pri nas bolj hitro industrializiralo? Samo avtonomija nam bo dala toliko tisoč službenih mest za naše delavce doma v Furlaniji, da jim ne bo treba hoditi v emigracijo. Mi furlanski Slovenci vemo, da nam bodo le Furlani v avtonomni regione priznali tiste narodne pravice, ki nam grede, ker živijo v slabem in dobrem že tisoč let skupaj z nami in vedo prav dobro, da nimamo pravice glede našega jezika ne v šoli in ne v cerkvi, kakor tudi oni ne. Sami — Furlani in Slovenci — si bomo že znali odrezati kosček pravice, ki jih nam centralizem ali ni znal ali ni hotel dati.

To je vse jasno kot lep dan na vrh Matajurja! Ker so vsi ljudje v provinci za avtonomijo, ker pač to morajo biti za svoje lastne interese, so tudi skoraj vsi politiki v provinci za avtonomijo. Razlika je samo v tem, da so eni politiki odkrito za avtonomijo, drugi pa samo z besedo, ne pa s srcem. Eni politiki so pripravljeno bojevati se za avtonomijo toliko časa, dokler ne bo avtonomija realizirana, drugi pa samo govoriti in magari izglasovati resolucije in mozioni za resolucijo, narediti pa ničesar, da bi bila avtonomija resnično realizirana, oziroma čakati in čakati, da bo že enkrat morebiti avtonomija resnično postala stvarnost.

Stvari pa so se v naši provinci razvile tako, da mi Slovenci in Furlani ne moremo več čakati, da se bo avtonomija realizirala v neki intermirani bodočnosti. Kajti z avtonomijo je ravno tako kakor z različnimi pianji za montajo, za cone depresije in za agrikulturo. Toliko časa so jih najprej objubavali, nato erogirali, nato pianirali je zdaj že prepozno, ker so odšli skoro vsi in nato dajali po kaplicah kot medicino našim umirajočim hribovskim krajem, da tisti, ki bi lahko kaj delali in da vsi ti pianji postali neke vrste fata morgana, iluzije političnih komocijev.

Mi pa hočemo zato dobiti avtonomijo čimprej, da bi nam avtonomija pomagala rešiti našo Karnijo, našo Furlansko Slovenijo, našo Prealpi, našo basso Furlanijo in Furlanijo Centrale, za vse nas se gre, ker mi rabimo avtonomijo ne kot večje pravice, kot dodatek na tiste pravice, ki jih že imamo in tudi ne toliko kot sredstvo v boju proti centralizmu. Vrag naj ga doline — furlanske in slovenske — da odnese! Mi rabimo avtonomijo čimprej zato, da se rešimo, da rešimo vse te naše jbit rešimo za nas, za naše otroke, da bodo doma delali v industriji, doma služili denar, doma delali neve hiše in se doma vozili z motorji in avtomobili, se dobro oblačili in živeli kakor se spodobi dobrim in sposobnim delavcem v civiliziranih priobalah, v Evropi, tako kakor živijo delavci v tistih paesih, kamor hodijo naši emigranti.

Mi smo za hitro avtonomijo, ker ne maramo biti več emigranti!

Mi hočemo avtonomijo, zato, da bomo doma dosegli takšno delo in tašne zasluške kot v emigraciji.

Mi zahtevamo emigracijo zato, ker ne bomo biti več stari, revni Karnijeli, Furlani in Slovenci po naših spuzanih in di-

šperatnih vaseh, ampak hočemo živeti v lepih in zdravih hišah.

Mi zahtevamo avtonomijo tako, ker bo avtonomija že čez pet ali deset let prekasna, ker ne bo več mogla koristiti tisočim Karnijelom in vsem Furlanom in vsem Slovencev od Kanalske doline in po vseh dvanajstih dolinah Furlanske Slovenije, ker jih ne bo več, ker bodo postali stalni emigranti, že na pol Germani, Švicarji, Francozi in Belgijci.

Mi zahtevamo avtonomijo, uskojnjo avtonomijo, ker smo v tej zabietvi večji patrioti od centralističnih liberalcev in neomisinov, ker mi hočemo z avtonomijo rešiti italijanski državi i Karnijo i Prealpi i Furlansko Slovenijo in Furlanijo Basso in collinare, ki jih je centralizem uničil, ki jih ne more rešiti, ker so to stvari ekonomskega in moralnega pomena, in oblike, ki jih moremo le mi sami rešiti z ekonomsko avtonomijo.

Mi zahtevamo takojšnjo avtonomijo tudi zato, ker ne moremo čakati in taktizirati kot demokrićanski onorevoli in senatorji, kot socialdemokratski njihovi kompanjoni, ki so bili leta 1946 in 1947 in še naprej navdušeni avtonomisti in so na besedah tudi ostali, pa morajo zaradi ko-

Nadaljevanje na 2. strani

15 let

«Slovenskega vestnika»

Due 15. julija je «Slovenski Vestnik», glasilo naprednih Slovencev na Koroškem, proslavilo petnajsto obletnico svojega izhajanja. Tednik se tiska v tiskarni Založniške in tiskarske družbe z o. j. «Drava - Celovec» v Borovljah. Direktor lista je Rado Janežič, odgovorni urednik pa Lovro Potočnik.

«Slovenski vestnik» se ne bori samo za narodne pravice Koroških Slovencev, ampak tudi za uresničenje naprednih idej v avstrijskem javnem življenju.

Iskreno in pristréne čestitke izražamo vašemu glasilu koroških Slovencev tudi mi, Slovenci iz videmske pokrajine, z željo, ča kot sedaj tudi v bodoče vpešno nadaljeval borbo za narodne in socialne pravice svojega ljudstva.

Iz Rezjanske doline

Naš komun je letos začel v strašno kritičen položaj in komunska administracija se na vso moč trudi, da bi izšla iz tega začarenega kroga. Na zadnjem izrednem zasedanju komunskega sveta so si svetovalci (konsilijri) z županom na čelu dolgo belili glave kaj ukreniti, da bi se obrnile na bolje. Letos so imeli dosti lepih načrtov, ki bi jih prav lahko izvedli, če ne bi ta nesrečna počasnost prikrizala vseh načrtov.

Tam na pomlad so sklicali dražbo, da bi dali v prodajo sečnjo komunskega gozda v Črnem potoku, a na dražbo ni nihče prišel in tako torej ni bilo nič s predvidevanimi dohodki s te strani. Zaprošili so tudi državn prispevek, s katerim bi uravnovesili bilanco, a je prišel z veliko zamudo, kar je zopet zadržalo nekatera mujna javna dela. Dobili niso tudi »sovraecanov« od električnih družb, ki izkoriščajo naše vode in še več takšnih zakasnitev bi lahko našli, ki so privedli komun v krizo.

Župan je na tem zadnjem komunskem svetu predlagal, da bi povišali davke (sovraimposte) in to je seveda zelo ogorčilo naše ljudi. In kaj jih ne bi, saj so že itak preveč taksirani. Tiste njivce, ki so povrh tega še kamentite, ne obrode več kot za preživljanje dveh mesecev v letu in tudi od živine ni dohodkov. Za plačat takse od kmetice in za preživljanje ostalih mesecev v letu morajo iti naši lju-

ti, vemo že v naprej, se bodo prvi utrpeli proti povišanju in tudi uspeli bodo, saj le oni vsa leta upravljajo komun. Druga izhoda torej ni, kot da komun zaprosi za državno pomoč in da se tako prerine iz krize, v katero je začel. Seveda bi morala biti pomoč takojšna, ker drugače ni pomoč.

A. Negro

Važno zborovanje slovenskih izvoljenih predstavnikov Tržaškega ozemlja, Goriške in Videmske province

Slovenski župani ter provincialni in komunalni svetovalci zahtevajo dotaten zakon o slovenskem šolstvu in raztegnitev njegove veljavnosti tudi na videmsko provinco

Dne 30. julija je bilo v Trstu drugo zborovanje slovenskih izvoljenih provincialnih in komunalnih predstavnikov Tržaškega ozemlja, Goriške in Videmske province. Zborovalci so sprejeli naslednje štiri resolucije:

1. O zakonu za slovensko šolstvo;
2. O štetju prebivalstva po narodnosti;
3. O ustanovitvi avtonomne dežele Furlanija-Juljska Krajina;
4. O množičnem naseljevanju istirskih beguncev na slovenskem etničnem ozemlju.

Kot prvo in poglavitno točko so zahtevali raztegnitev zakona o slovenskih šolah na videmsko provinco.

naš list na široko na drugem mestu. Župani komunov, katerih teritorij zavzema gričevito področje čedadске okolice, so se preteklo soboto zbrali v Čedadu, kjer so diskutirali o »zelene-m planu« in sklenili da bodo takoj sestavili komitat, ki bo poskrbel za večert kako izboljšati ta gričeviti predel Furlanije.

Srednje

Muoramo povjedat žalostno noticijo, da je pred nedougin umrl Lino Hvalica iz naše vasi, ki je pred

ČEDAD

Vse upanje je splavalo po vodi

Vsa Nadiška dolina ima zelo bogate kstanjeve gozdove in kstanj je bil nekda veliki vir dohodkov. Danes ta sad ne gre več bogve kaj v promet, ostali pa so gozdovi, katere je na žalost zadnja leta napadel rak. V Čedadu so 1923. leta postavili veliko tovarno tanina, kjer je bilo zaposlenih vedno okoli 200 delavcev, med njimi jih je bilo dobršen del iz naših dolin, a so je pred dvema leti zaprli. Naši delavec so se ninar troštali, da jo bodo spet odprli, da bodo imeli delo na domačih tleh in tudi kmetje so čakali, da bi imeli kam prodati kstanjeve les. Trošt je bil zavoj tega velik ker so videli na dvorišču pred stabilimentom taužente in taužente kvintalov kstanjevega lubja (Corza), ki je materia prima za izdelavo tanina. Sedaj pa so splavali vsi ti upi po vodi, kajti zvedelo se je, da bodo v kratkem odpeljali iz Čedadu ves ta material v druge fabrike, ki jih ima ta družba.

Za našo ekonomijo, ki je še tako slaba, je res prava škoda, da odnašajo še to malo industrije, ki smo jo imeli. Kot smo povedali, je bilo tle okupanih 200 ljudi in kstanjeve les se je z lahkoto prodal po dobri ceni.

dvema meseci, kar se je varni iz Venezuele, šu stat v Videm, kjer je bil trgovec. Kar se je peju prout Čedadu z avtomobilom, ga je zadela srčna paraliza in je zavozi iz ceste in ostu na lice mjesa martu. Zapusca ženo in dve male čečice.

Ranki je bil dosti ljet po svjetu in sreča mu je bla zadost naklonjena na juškem in na to vižo se je mogu sistemirati v domačih krajih. Ubogi mož, ko se je ravno dobro uživel v novo okolje, je muoru takuó nesrečno umrjeti.

V Čedadu sekcija Instituta Malignani

Naša mladina ima vsak dan več možnosti, da se izuči poklica. S prvim oktobrom t. l. bodo odprli v prostorih sirotišnice v Rubinjeku sekcijo videmskega inštituta Malignani, kjer se bodo mladi puolje lahko izučili za industrijske tehniike (periti industriali).

Kdor je do sedaj hotel priti do tega dobrega poklica je moral hoditi u šolo v Videm, kar je koštalo dosti truda in denarja.

Otvoritve te sekcije ni važna samo za Čedadčane, ampak tudi za naše šolarje iz Nadiške doline, ki se sedaj vozijo v Videm ali pa morajo biti u kakem zavodu, ker je vožnja prenaporna.

Viskorša

«degni» onorati naše te martve tu usjeh uerah, bojo zbjeerali fonde za nardit monument kombatentom za libertat nas usjeh.

(R. T.)

Dreka

Pred dnevi so odprli pri nas dva nova obmejna bloka za iti na djelo onkraj meje. To so «Boketa», ki bo odprt do 26. avgusta in «Teleferika», ki bo odprt do 31. oktobra. Skuoz tiste bloke gredo samo tisti kmetje, ki imajo posebno dvolastniško teso-ro za iti obdelovat svojo zemljo na onkraj meje.

Sv. Lenart

Z veseljem smo sprejeli noticijo, da je ministrtvo za javna dela nalazalo našemu komunu 3 milijone lir za sistemirat vaške ceste. V ta namen bodo odprli kantir in bo do-bilo okupacije več naših ljudi za nekaj mesecev.

Nesreča ne počiva!

- Emilija Medves iz Sovodenj se je pri košnji sena močno urezala s koso v desno nogo. Rana ji bo ozdravila v 15 dneih.
- Anton Senoeh iz Grmeka se je na senožeti ranil z vilami in čez par dni so ga morali odpeljati u špita-u, ker je prišlo do infekcije. Ozdravil bo, če ne nastopijo komplikacije, v treh tednih.
- Renato Kromac iz Jeronišča se je ponesrečil v nogo pri košcnju. Motorna kosilnica se je nepriča-kovano premaknila in puola močno urezala v peto desne noge.
- Dvaletna Eralda Kont iz Čenebo-le je padla po kameniti poti, kar je nesla u rokah botiljo. Pa se je pri padcu razbila in čečica se je tako obrezala da so jo morali takoj peljati v špita-u.

Iz Sovodenjske doline

Usi vjedo kakoó je naš komun zapuščen in kakoó so si odgovorne «autoritá» zataknilo ušeša, da ne bi čule naših lamentel. Kuaž ne vjedó, da smo na svjete, in kadar govorimo o Sovodnjah misljio, da smo iz Sovodenj pri Gorici, kjer je ekonomija na zlo visoki stopnji. Čutimo zavoj tega dužnost, da naša štampa povje ne samo slovjenjski javnosti, ampá tud italijanski, teške ekonomske kondi-cioni našega hrbovskega komuna v katjere je zašu v telih zadnjih ljetih.

Komunske autoritá bi muorle biti zavoj tega solidarne z našo štampo,

Za avtonomno deželo Furlanija - Juliska Krajna

(nedaljev, iz prve strani)

mande centralnih segreterij v Rimu zdržeavati avtonomne zahteve zaradi sicilijan-skih konfuzij in nacionalističnih pogreš-kov v Trentu in Alto - Adige. Mi zahteva-mo avtonomijo, ker nismo Sicilijanci in ne nacionalistično zapeljani Italijani in Nemci v provinci Bocen. Avtonomije so potrebne vsej Italiji ne glede na posame-zne težave, ki jih centralizem samo maški-ira in duši, ne pa rešnje.

Zato sprejemamo nase dolgo in ludo pravdo, velik proces za avtonomno rešit-ev naših narodnih parcel, na kateri morajo zrasti industrije, na katerih morajo biti pravice za Furlane in Slovence, v interesu milijona ljudi na tej furlanski provinci, ki so bili zmeraj dobri državljani.

Zato homo morali v svojem lastnem interesu in v interesu skupnosti nastopati z vso resnostjo proti sovražnikom avtono-mije, proti lažnavtonomistom, ki so le z besedo za, z dejanji pa za žlajfanje, zaviranj, treniranj avtonomističnega procesa.

Zato se homo pridružili vsakemu zibanju, ki bo nekompromisno in brez odlá-saj zahtevalo avtonomno s posebnim statutom.

Zato stojimo v eni vrsti z vsemi demo-kraičnimi silami furlanske province, ki lučeje to, kar hoče ljudstvo in ljudstvo hoče ob dvanajsti uri svojo rešitev v avtonomiji.

Naprej v borbo za avtonomijo, za svoj obsto, za industrijo in delo doma, za obstoj vseh furlanskih hrbovskih in pa-sivnih krajev, za Furlansko Slovenijo kot enakpraven subjekt in zadovoljen faktor v avtonomni regione!

da bi skupno informirali višje «cir-cole» o naših problemih in potrebah. Glih bi bludó, da bi bil komun tisti, ki nam bi sugeriral o čem kor narbu-j na široko pisati in kaj narbu-j pou-darjati. Na žalost pa ni takuó! Glih narobe je, komun nas ovira pri pisa-nju, zakí nam neje dáti na razpola-go podatkov o masovni emigraciji, ki je ta zadnja ljeta zajela sovodenj-ski komun. Zavoj emigracije propa-

da ekonomija in za njo je še dosti drugih konseguene. Zakí skrivajo, je mar tuó kajšna skrivnost?

V drugih komunih naše province, kot v Vidmu samem, nobednemu še v glavo ne pride, da bi odkloniv dati katjerikoli štampi podatke, ki bi slu-žil za opisati ekonomsko stanje provin-cie. Provincialni statistični «uffi-cio» pri «Camera di Commercio, In-dustria e Agricoltura» pride ninar na roke, če prosimo za kajšne infor-macije.

In jasno je, da muora bit takuó. Kakoó bi mogli centralni vladni di-rigenti poznati naše probleme, če jih komun, politični in ekonomski orga-ni, če jih mi, ki smo glasilo vesejé in žalosti naših ljudi, natanko ne opišemo? Onorevolji in senatorji, ki nas raprežentajo v parlamentu in se-natu ne morejo niti intervenirati, če

jih mi ne informiramo, katjeri so narbu-j potrebni problemi za rešit. Na to vižo bi komun lahko dosti pomagu svojim ljudem, ne pa da rifiutá dati podatke, ki bi muorali bit «a disposizione» vsakomur, ki ga interesirajo. Držati v temo mizerjo ne bo prav nič pomagalo.

Čak

Strmica

Pretekli tjedan, kar je divjala hu-da ura v Nadiški dolini, je udarila strjela v senik Luka France iz naše vasi. Senik, ki je bil lesen, je zgorú in v njem use seno in kar je bludó še noter. Franc je utarpú nad 150 tau-žent lir škode. Ni bin asikuran prout ognju.

Pred dnevi je paršla v našo vas komišjon, ki jo je formuvo provedi-tor od šuol v Vidmu, provincialni mjedih, inženir od provincialnega tehničnega urada (Genio Civile) in didaktični direktor šuol da so si o-gledal praštor, katjerega je komu-nalna administracija zbrala za posta-vit novo šuola.

Do sadá so muorali otroe iz Strmi-ce hodit v šuola na Matajur, ki je dalčó dobre pol ure hodá.

Sv. Peter Slovenov

Olajšave za direktno obdelovalce zemlje

«Piano verde» ali «zeleni plan» že obeta prve sadove v naši provinci. Na centralnih in periferičnih uradnih provincialne federacije «Coltivatori diretti» je v teh dneih vse polno za-interesiranih kmetov, ki hodijo po informacije kako napraviti prošujo za olajšave, ki jih nudi «zeleni plan». Na podlagi tega plana bodo namreč kmetje lahko oproščeni davkov za zemljišča kupljenih z državnim pri-spevkom in sicer tisti iz ravnine za dobo 5 let, hrbovski pa za 8 let. Kako je treba napraviti prošujo in kakšni so pogoji za olajšave poročá

Težke ekonomske razmere v dolini Krnahtske

Obmejni blok druge kategorije, a ker je most v nevarnosti, da se peruši, je nemogoče voziti preko njega s prometnimi vozili. In Prosnič? Tam nima niti ceste, ki bi ga povezala s Tipano, kjer je sedež komuna. Kdor hoče dospeti v Tipano po cesti, ta mora napraviti kar 40 km, ker mora iti preko Ahtna, Nem in potem se povzpeti še po vsej Krnahtski dolini. Mislimo, da si na podlagi tega, kar smo tu povedali, lahko vsakdo ustvari tudi jasno sliko življenja teh ubogih ljudi v zimskem času, ko ostanejo popolnoma odrezani od sveta.

Posledica vsega tega je seveda ve-

sebnost, če pomislimo kaj bo, ako se bo stopnjevala s tem ritmom. Nekdaj je Viskorsa štela 1.000 prebivalcev, danes jih pa nima niti 400; tik pred drugo svetovno vojno je bilo v Platiščih še nad 500 ljudi, danes komaj nekaj nad 200. Sorazmerno enak je padeč prebivalstva tudi v Brezjah, Prosniču, Krnahti in Debelezu. V tej zadnji vasi je obstajala še pred leti osnovna šola, danes je ni več, ker ni otrok. V Debelezu so le starčki, žene in par otrok. Dosti poročenihi žena hodi zadnje čase v inozemstvo na delo kot gospodinjske pomočnice, doma pa ostajajo možje, da ti skrbe

VISKORSA (MONTEAPERTA) V KRNAHTSKI DOLINI

lika emigracija. Evo tu statistični podatki zadnjih 50 let: komun Tipana je štela 1911. leta 3700 prebivalcev (komun Neme 6250), 1921. leta 5597 prebivalcev (Neme 6165), 1931. leta 2841 prebivalcev (Neme 4398), ob koncu lanskega leta pa le 2320 prebivalcev in komun Neme 3870.

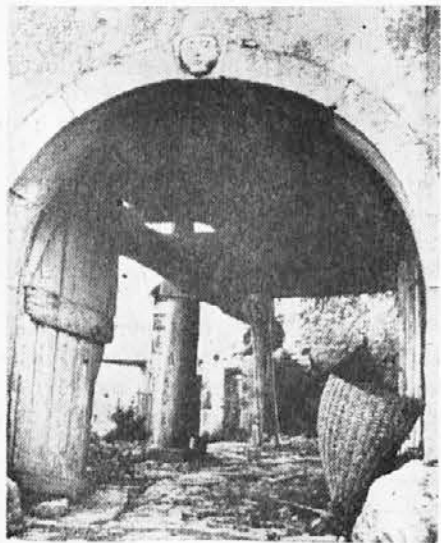
Od teh podatkov je treba odšteti še eno dobro tretjino; Tipana jih ima v tujini (največ v Švici, Franciji, Belgiji in Zapadni Nemčiji) več kot 800, Neme pa več kot 1200. Ne smemo pozabiti, da prištevajo emigrante med rezidentno prebivalstvo, v resnici pa se jih velik del ne bo vrnilo več v domači kraj.

Ugotovitve, ki sledijo, nam lahko potrdijo, da je emigracija problem, na

za otroka, stare starše in za domača dela.

Kakor lahko vsakdor ugotovi, oblastem ne gre nič do sreča, niti masovna emigracija. Do danes ni nihče dvignil niti prsta, da bi je zaustavil in poskrbel komu delo na domačih tleh, raje drže odprto to poževalno in sramotno rano emigracije, ki za nje predstavlja edini izhod od izboljšanja domačega gospodarstva. Zato srečujemo po vaseh, ki smo jih zgoraj imenovali, žalostne in izčrpane obraze, iz katerih razberemo že na prvi pogled njihovo trpljenje in obup, ki brez dvoma ne morejo biti v ponos civilizirani državi. Dolžnost vladnih krogov je ta, da pomagajo tem ubogim ljudem takoj, brez vsakega odlaganja.

Iz Nadiške doline

kot druga ljeta. Seveda mi ne moremo delat konkurence velikim «ziendam» v ravnini, zakaj te imajo manj spež in več komoditet za s djarstvo, naši sadovnjaki pa, ki so vsi v brjegu, zahtevajo od nas dosti djela.

Podbonesec

Vroči dnevi preteklega tjedna so bli uržuh, da nas je za ninar zapustu 47 ljetni Valentin Jerap iz Ronca. Može je šu s svojo ženò na senožeit kosit travo in tam mu je okuol puđan kar je sonec narbuž pekò na glavo, paršò slabò. Na pomoč so mu preca paršò domači in ga prenesli damu in poklicali mjeđiha, ki pa je konštatiru smart zavoj sončarice.

Smart tega dobrega moža, v narbužjih življenjskih ljetih, je uzbudila po vsej okuolici veliko žalost.

Izpod Kolovrata

Zavoj vsakodnevna daža se je utargu v Pačuhu velik plaz pjeska in kamanja in zasul ejesto in oplazu še nekaj hiš, ki stoje v tisti bližini. Na srečo ni blo večje škode. Iz Vidma je sobit paršò komišjon od «Genio Civile» (tehnični urad), da je pregledala kaj je treba nardit, da ne bo paršò do ponovnih plazov, zakaj se

svet na tistem kraju zlo rad targa. Lansko ljeeto so že nekaj pogozdil našo okuolico prav zavoj tega, da se ne bojo utargali plazovi, zakaj naš svet je ves pjeskast in kamnat. Če bi tisto djelo napravili že pred ljeti, bi bili že na varnem pred plazovi, zakaj drevje jih zdrdžuje.

Cenebole

Huda ura nam je tud ljetos uničala skuaz 50 procent pardjelku. Največ škode je nardila u vinjetih grozdjuja. Nismo se pozabili škò, ki jo je nardila huda ura ljeta '58 in žej smo spet povederbani za cjelo ljeeto, zakaj prav vinski pardjelki parnašajo naši ekonomiji največ entrat. Troštamo se, da nam bo provincialni inšpektorat za agrikolturo vsaj nekaj pomagu.

Iz Kanalske doline

Rabeljski delavci proti premestitvi direkcije minier

Med delavci v Rablju je nastalo veliko ogorčenje ko se zvedeli, da namerava družba «Pertusola» iz Genova, ki je lasnik rabeljskih rudnikov svineca, prenesti iz Vidma glavno direkcijo rudnika. Takoj so sklicali skupščino (assemblea) kateri so pristostvovali predstavniki sindikatov CGIL in CISL in delavci iz Rablja, kjer so razpravljali o posledicah, ki bi prišle zaradi premestitve uprave in kaj je treba ukreniti, da se to prepreči.

Če bo prišlo do premestitve uprave, bo gotovo odpuščenih več domačih uradnikov in med temi jih je dosti, ki imajo 15 do 20 let službe. Nekateri bi se morali preseliti v Rim ali Genova, kar bi zopet povzročilo škodo že itak revni ekonomiji Furlanije, ker bi zmanjkalo dela, katerega je dajal Rabelj malim in srednjim podjetjem v pokrajini.

Jasno je, da bi potem upravniki rabeljskega rudnika brez glavne direkcije premešali uradništvo in redarje kar masovno. Zaradi posledic, ki bi utegnile priti, so delavci izglaso-

vali resolucijo, v kateri ostro protestirajo proti tem nameram in so zagrozili s stavko. Z delavci se strinja vse prebivalstvo Rablja, ki jim je tudi pripravljeno dati pomoč v teh težkih trenutkih.

Trbiž

Že dolgo let nismo zabeležili v tem letnem času tako slabega prometa kot letos. Odkar morajo naši sosedje Avstrije imeti vizo za vstop v Italijo, je naše mesto kar prazno. Nemci sicer prihajajo kot po navadi, a naši najboljši odjemalci so bili Avstrije in Slovenci iz bližnje Koroške. Če se ne obrnejo razmere kaj na boljše, bo moral marsikateri kramar oditi s svojim štantom iz Trbiža. Najbolj zaskrbljeni pa so hotelirji, ki so letos obnovili svoje lokale in vlečili velike investicije.

Tudi letoviščarjev iz notranjosti Italije letos ni videti, čeravno vroči pasji dnevi kar vabijo ljudi med gore. Moramo reči, da se kaže splošna kriza.

Iz Terske doline

Visoke gore, ke so u naših krajih, ne kličejo u poljetnem času me te dosti turistov, domačih anu forestih. Pa zakuò jih ne bi, saj raste kle par nas zlo ljepe alpska flora. Škoda, ke na nje branjena anu to e perikul, ke no jo uničejo. Kar no se malo pratiki judje pouzpenjajo (ljezejo) po prostih gorah, to pride dostikrat do velikih nesrenè, učasih še do smartnih. Na Muzeu te se ubilo pražemplen žej več koj deset judi, kar na se naorda naša generacijon.

Prejšnji tjedan še je naš vaščan 16 ljetni Valencijo Culetto dosti hudo udaru, kar e šou s svojim znanecem po planinke (stelle alpine) na goro Postonè. Požliknilo se mu je na nek skali anu ubogi sin e spadu kakih deset metru globokò. Muorli so ga pejati u videmski špitau, kjer se konštatali, ke ima Culetto pretres možganov (comozione cerebrale).

Zatuò rakomađuvamo usjèm amatorjem gora, ke no bodita zlo prudenti par svojih «gitab», zakaj u je ves naš teren poduaržen plazom (franso), ke to ne pride do nesrenè.

Gorjani

Majedan u ne bo vjervu, ke komun Gorjani e u ti zadnjih 40 ljetih zgubn največ judi od usjeh komunov videmske provincije. Ljeta 1921 te bo u našjem komunu še 2356 residentnih judi, od tikerih te bo le 229 emigriranih u estero, dicemberja lanskega ljeta pa te nas bo še samo 1040 anu še od tjeht to jih je oku 500 od hiše u emigraciji. To padanje te šlo počasu, čensiment za čensimentom simpri u venčem ritmu. Moviment od populacijona v zadnjih 50 ljetih te bo takolè: čensiment 1921 residentnih judi 2122, ljeta 1921 pa 2356, par zadnjem censimentu ljeta 1951 pa so nas nastjeli 1465. Lani se je vas Breg odepila od našega komunu anu se preključila k Brdu anu zatuò ve muoramo oštjeti oku 100 judi.

Zatuò, ke e se naš komun itako zmanjštu te se nam zdi, ke na ne veja pena ga daržati orè, zakaj tuò te košta. Najljeneše to bi tjelo beti, če bi še tjeht par vasi priključili Rtinju, saj itak no sònsje hodijo usak dan dol.

Tavorjana

Naš komun čaka žej pol ljeta, da bi paršò provincialna komišjon iz Vidma pregledat in potardit praštòr za novi britof. To uprašanje bi se muorlo rešit v najkrajšem času, zakaj nje-mamo kam več pokopavati te martve. Sedanji britof je bil naret še več kot pred 100 ljeti, kar je blo še zlo malo hiš in zatuò je donas veliko pre-majhnem. Za nove pokope muorajo

izkopavati še neiztrohujene grobove, kar ni prav nič higijeniško in tud prijetno ni, zakaj je britof čisto v sredi vasi, v iminentni bližini hiš.

Pri nas ljudje komaj čakajo, da se reši ta problem, zakaj donas še unreti ne smijejo, zakaj je britof «zaseden - occupato» do zadnjega kotička. Komunska administracija je že vnaprej plačala provincialno komišjon, da bi paršò potardit praštòr, ki je bil zbran za novi britof, a odgovora še ni ušafala. Kulko časa bomo še čakali? Uprašujemo se ali res ni doma za nas praštòra niti po smrti?

Tipana

Naš komun e simpri spečjal. Medtjem ke ve vidimo, ke no drugi komunu ršpjetuvajo lečè, naš djela tuò ke to se mu pari. Prežemplen leč na no pravi, ke komsjè komunol o se muora riuniti «in seduta ordinaria» duarkat po ljeeto anu tuò u jeseni za aprovat «bilancio preventivo» anu tuò v elazimi za aprovat «bilancio consuntivo». Eben, te žej pasalo sedem mjesece anu komsjè o se še nje riuniu za aprovat tuò, ke so lansko ljeeto špendali. Te malicözni judje, anu tjeht to nje malo par nas, no djejo, ke to ma smardjeti kej tu tej lanski «contabilità», zakaj drugač no si ne morejo špjegati itako dougo zaulačevanje.

Ma ve muoremo še kej drugega dodati: prejšnja ljeta je naš ECA ričevu milijone anu milijone lir za jih razdeliti tjem, ke no majò bizunjo. Ah o vje tikeri kam so šli te soutje? Use tuò to daje pensati judem, ke tle par nas no djelajo tuò, ke no èè.

Naš komun o ma žej hardo famo po usej naši provinciji: to je rat, ke o se tikeri prežentj tu prefekturo v Vidma ali druge oficie anu ke o povjedj s tikerega komun o je, impiegadi no se imejo za glavo, zakaj so štufi mjeti simpri pouno protest anu lamentel zavoj slabega administriranja tu našjem komunu. Kada to se èè dati no mar legalitati še par nas? Saj komun to nje na privana butega, ma to je hiša usjeh, zatuò no majò dirit sònsje vjedati za debite anu kredite.

GORENJSKA

dežela blagostanja in pravične razdelitve dohodkov

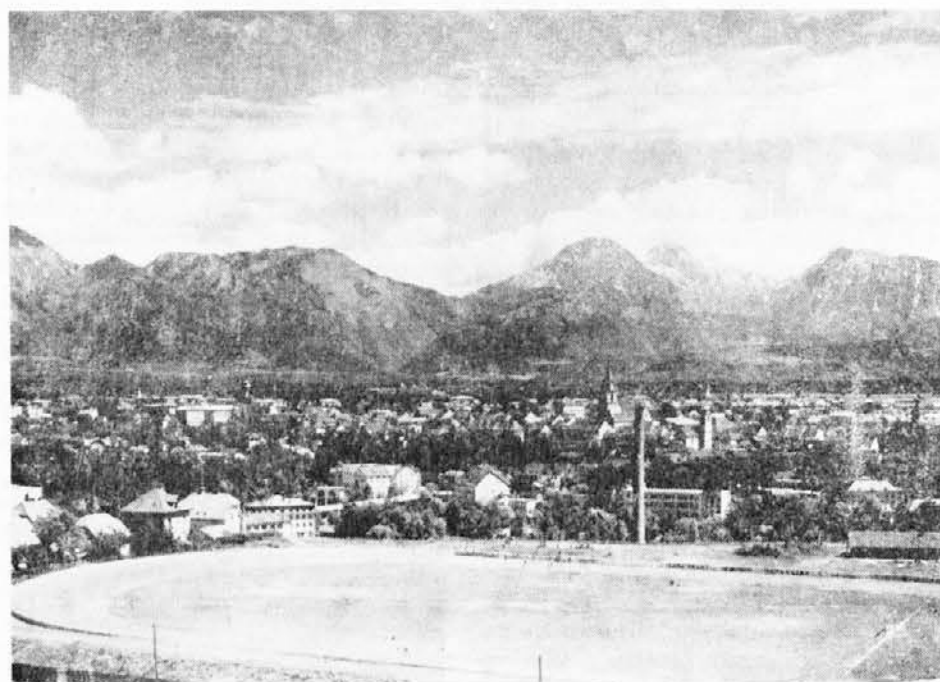
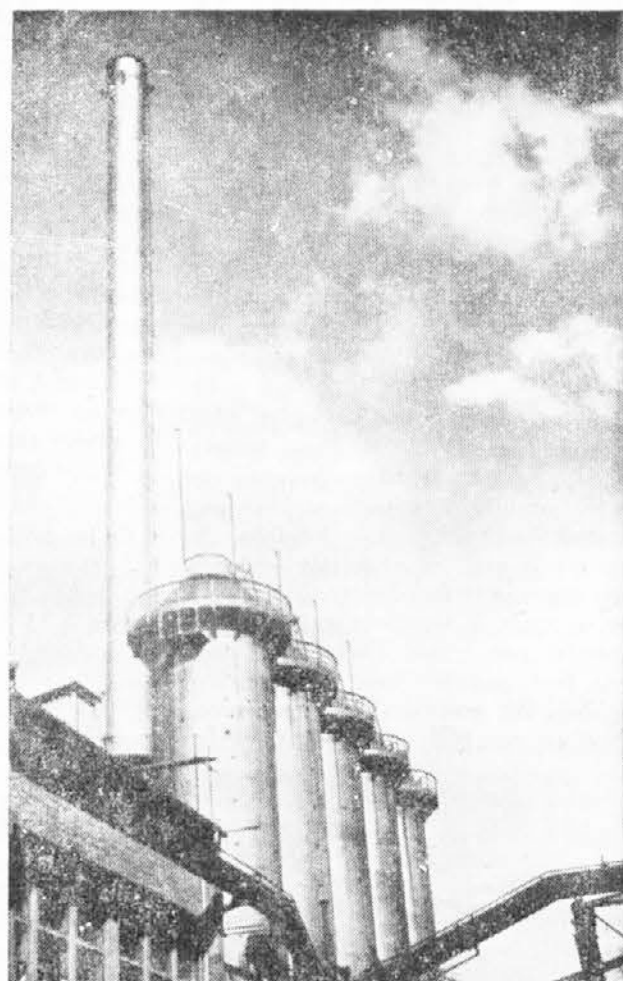
Prj nas v videmski provinci so hri- bi. Je montanja tisti kraj, kjer je največja mizerija, od koder ljudje bežijo na vse strani. Tudi v Furlan- ski Sloveniji so vsi tisti kraji, ki ima- jo od spredaj besedo »gorenji« dosti bolj revni in slabši od »dolenjih«. Gorenji - Tarbij, Gorenji - Barnas in drugi pobodni »gorenji« kraji so bolj revnih od »dolenjih».

Kadar ljudje slišijo nekaj o gorah in o hribovih, že vedo, da je tam mize- rija doma.

Čisto drugače pa je s pokrajino Go- renjsko. Tam so res najvišji hriboi Jugoslavije, toda revščine na Gorenj- skem ne poznajo. Na Gorenjskem se celo brezposelnosti niso poznali. Ne- loč, v prejšnjih časih so bil brezpo- selni na Gorenjskem vsi tisti, ki so

Slika desno:
moderne Siemens Martinove peči v Železarni na Je- senicah.

Slika spodaj:
Kranj - tretje me- sto Slovenije - prestolnica Go- renjske.

prihajali od drugod iskat delo. Zdaj so pa tudi delavci od drugod na Go- renjskem vsi zaposleni. Še celo tujih delavcev primanjkuje v vseh koncih in krajih.

Kako ne bi primanjkovalo delavcev na Gorenjskem, ko pa imajo vserod tovarne, majhne in velike. Velike to-

varne so zbrane v Kranju, na Jeseni- cih in Trzinu, manjše tovarne so pa povsod: v Lescah pri Bledu, v Kro- pi, Kamni Gorici, Škofji Loki, Zele- znaikih, Žireh, Česenjici, Radovljici in raznih drugih krajih Gorenjskega.

Gorenjsko je res blagoslovljena zemlja, pa tudi ljudje so pridni. Ni-

majo samo tako veliko število tovarn, ampak imajo tudi lepa polja, krasne ogromne gozdove, lepa jezera. Pogle- vitni dohodek imajo od industrije, pe strani pa še zaslužijo s prodaja- njem lesa iz gozdov, s pridelki iz kme- tujstva in na koncu zaslužijo precej še s turizmom. Bled in Bohinj, da ne omenjamo Kranjske gore in prav- zaprav vseh drugih krajev, so najbo- lj privlačni kraji za domače in tuje turiste.

Že v prejšnjih časih, ko so bile naj- bolj važne kmečke vasi, ko še ni bilo veliko industrije, je bilo veselje po- gledati v gorenjsko vas. Velike hiše, obdane z vrtovi in dvorišči. Zraven velika gospodarska poslopja: hlevi stogi, kozolei, šrambe, svinjaki in drvarnice. En sam kmet ima toliko prostora okoli hiše, kot pa pri nas ce- la majhna vas, ki je skupaj stisnjena.

Pozna se sedaj blagostanje po go- renjskih vaseh. Vsaka vas ima precej avtomobilov. Gorenjski kmetje se vo- zijo z avtomobili na izlete, z motorji na delo na njive. Na Gorenjskem so rešili problem montanje: Industria- lizirali so vso deželjo in zdaj evete še kmetijstvo in nobeden ne emigra, nobeden ne ve, kaj je ona depressa.

Kdaj bomo mi postali Gorenjsko?

Kriza v kmetijstvu

Italijansko kmetijstvo je v krizi, kot je pokazala diskusija o zelenem načrtu 550 milijard v petih letih.

Italijanski kmetje ne bi smeli samo sežati in pridelovati žito, ampak pridelovati bolj donosne, reditične pridelke kot na pr. zelenjavo, sadje in sploh uporabljati bolj industrijske sisteme v kmetijstvu. Morali bi tudi odpraviti mezzadrio in affitto.

Leta 1959 je bilo italijansko kme- tijstvo pasivno samo za 20 milijard, medtem ko je bilo lani, 1. 1960, že za 170 milijard lir deficita.

Težko je preusmeriti, pregrupirati kmetijstvo na mehanizirano indu- strijsko bazo.

Prav je, da del kmetov zapusti zemljo in svojo vas in se poda za in- dustrijskega delavca v mesto. Samo ta proces inurbanizacije kmetijstva se prehitro razvija.

Čisto poseben je problem hribov- skih krajev, ki mu ne more pomagati niti mehanizacija, ker je to v velikem številu primerov nemogoče. Zato

plane verde, tak kot je, ne bo mnogo pomagal našim hribovskim krajem.

ČE KOKOŠI PLEJEJO JAJCA

Večkrat kokoš ve po naključju razbije in izpije jajce. V kokošnjaku, kjer nesejo kokoši, mora biti več gnezd, tako da več kokoši lahko hkrati nese. Drug vzrok da kokoš razbije jajce, je, da čuti pomanjkanje apna v hrani ali pa so jedle jajčne lupine in se tako navadile kljuvati in raz- zbijati jajca. Če kokoši živijo na tes- nem prostoru, kjer najdejo le malo črvov in imajo dosti jajčnih lupin, bodo nekatere sigurno začele razbi- jati in piti lastna jajca. Če jih ho- čemo tega odvaditi, moramo pred-

vsem odstraniti vzroke, ki živali silijo, da si iščejo v jajcih potrebne hrano.

Napravite kokošim zadost gnezd in večje izpusite, da se bodo lahko gibale in si same poiskale potrebno hrano.

SADJARSTVO V JUGOSLAVIJI MED PRVIMI NA SVETU

V zadnjih letih je jugoslovansko sadjarstvo zabeležilo velik napredek. Pri slivah imajo 70 milijonov dreves. Letna produkcija znaša 630.000 ton. Po številu dreves je Jugoslavija pri slivah najbogatejša, po produkciji pa jo prekaša le še Kalifornija. Ju- goslovani hočejo svojo proizvodnjo sšiv v bodoče še povečati in požlahtni- ti. V prihodnjih 10 letih namerava- jo produkcijo podvojiti. Tudi pri bruskah je Jugoslavija po številu dreves med prvimi na svetu. Vino- gradov ima 280.000 ha. V zadnjih le- tih je z modernizacijo obdelave po- večala hektarski donos grozda od 2.500 na 7.000 kg. Lani je ugosla- vija izvozila 100.000 vagonov grozda in 46 milijonov hl vina.

POPIS PREBIVALSTVA ALI CENSIMENTO

Ali je potrebno ugotavljati narodnost?

Mi smo že pred pol leta pisali o popisu prebivalstva, o censimentu, ki bo letos oktobra, to je deset let po zadnjem popisu, ki je bil 4. in 5. novembra 1951.

Med našimi brati v Gorici in Testu razpravljajo ali bi bilo umestno, da bi ugotavljali v censimentu, kot se je delalo pred fašizmom, kakšne narodnosti so ljudje v naših krajih.

Mi furlanski Slovenci živimo v po- sebni prilikah. Na vsem teritoriju, kjer mi živimo, se glede narodnosti, že stoletja nič ne spreminja, ker se ne more spremeniti. Živimo v naših hribovih v nadiških dolinah, v terskih dolinah in v Režiji, kamor drugi lju- dje ne prihajajo razen državnih funkcionarjev. Kaj naj bi delali pri

vas, ko pa se ni nimamo tu kaj de- lati in moramo emigrirati. Vseod pri nas so samo Slovenci in ostajajo naprej Slovenci. Edino majhno vasice v zahodni Sloveniji prav bizi furlanskih centrov Nem, Ahtna, Ta- vorjane in Montenarsa počasi preha- jajo na furlanščino. Starejši ljudje še znajo slovenski, mlajši pa ne več. Gre to počasi skozi desetletja in se tice morda dvesto do tristo oseb. Kar- ken naj napravi torej censimento, mora ugotoviti le to, da je in da bo stala situacija glede narodnosti, glede upo- rabe materinega slovenskega jezika, nespremenjena.

Industrializacije pri nas ni in za- to se ne more glede uporabe sloven- skega jezika nič spremeniti. V sosed- nje furlanske kraje ne hodijo naši ljudje na delo, ker se domači Furla- ni nimajo dela in morajo tudi oni e- migrirati.

Kar se zelo počasi skozi eno ali dve generaciji poturlan? naših ljudi v navedenih mičenih vasicah naravno- stno-mešan h občin, pa mi pridobi- mo z naseljitvijo nekoliko sto sloven- skih družin v furlanski ravnini blizu Ahtna, Nem in tam okoli, ki lupu- jejo zemlje in hiše od Furlanov, ki radejo več ostati na kmetih in raje emigrirajo. Tako se naše izgube ne- kako izravnavajo in zgihajo.

Vse čisto italijanske šole po naših krajih nimajo nobenega vpliva na narodnost naših ljudi, ker vsajajo Slovenci tudi zato, ker so te šole pe- daško čisto zanič, pod vsake kri- tiko.

Vemo tudi to, da bi se naši ljudje izkazali za »italianissime«, če bi takšne podatke oblasti od njih zahte- vane pri censimentu. A ostali bi vse- eno naprej Slovenci in bi govorili po »slovenji«, in bi oblasti za to vedele.

Tudi leta 1936 so pri zadnjem censimentu pod fašizmom šteli naše ljudi brez podatkov o jeziku, ki ga rabijo v družini. Skrivaj pa so faši- stične oblasti štete na svojo roko, ko- liko nas je Slovenjev v Furlanski Sloveniji, in so nas našteali približno toliko, kolikor nas je v resnici, okoli 35.000.

Oktober 1961 nas bodo našteali približno toliko kot nas je bilo leta 1951. Seveda z »residenza stabile« jih bo dosti manj, nekaj tisoč, ker se več iz leta v leto število permanen- tnih emigrantov. Kot rečeno pa se število naših ljudi s slovenskim je- zikom ne bo zmanjšalo, edino v emi- graciji bo večje število Slovencev iz vičemske pokrajine in manj doma po vaseh.

Strinjamo se z mnenjem nekaterih krogov goriških in tržaških Sloven- cev, da ni potreba, da nas štejejo po jeziku in družini, ker se v mestih in v industrializiranih krajih ljudje bojijo izpovedati svojo narodnost. Ljudje so gospodarsko odvisni in kadar je odvisen, se boji, pa četudi brez potrebe, za svoj zaslužek. Mi furlanski Slovenci nismo gospodar- sko odvisni, ker nimamo nobenih služb in delamo v emigraciji, kjer ne komandirajo tisti, ki vodijo cen- simento. Toda stoleten strah je ostal še marsikomu v kosteh.

Zaradi običajnih letnih počitnic tiskarne številka 15. avgusta ne bo izšla, zato pa obsega današnji "Matajur", kakor tudi prejšnji, 8 strani. List bo nadaljeval redno izhajati s številko 31. avgusta. Uredniški in administrativni uradi bodo zaprti od 10. do 20. avgusta.

APPARECCHI PESATORI
A TIMBRO AUTOMATICI
ED ELETTRICI - OTTICI

Premiata ed autorizzata fabbrica
bilance - pesi e misure

ERMINIO MISSIO

UDINE Piazza Garibaldi, 4 - Telefono 36.75

Po Kanalski in Ziljski dolini

V. P.

Naravni podaljšek Zgornje Savske doline tja onstran Rateč med slovito Planico in tromejo na Peči je Kanalska dolina. Spomini iz bližnje preteklosti se mi prepletajo z doživljaji pred več ko tremi desetletji, ko sem prvič meril po njej korake — službeno in prostovoljno — ter se navduševal nad njenimi lepotami in posebnostmi. Izvemši oba prelestna mangrsta bisera, ljubki Belopeški jezerci, je Kanalska dolina zanimiva predvsem od Trbiža dalje do nekdanje avstro-ogrske državne meje pri Pontablju.

vedicah. Gorje pa, kadar se zgrnejo oblaki nad temi strminami in se praznijo manje iz dneva v dan! Tako v Julijskih kot v Karnskih Alpah, ki se prav tod stikajo, oživljajo hudourniki, tekmujejo med seboj, kateri bo privlekel v dolino več proda, peska in dračja, da narasli rečici z naplavinami prekrijeta kar cele predele nesrečne doline. To pa še najraje tam, kjer si je na razširjenem svetu človeška marljivost uredila plodna polja in sočne pašnike.

Druga posebnost Kanalske doline je njena narodnostna mešanica. Ni od

preseljeni na Koroško. Odtlej je površni videz odnotne pokrajine sicer italijanski, njeno srce pa je ostalo nadalje slovensko.

Pred prvo svetovno vojno je bila Lipalja ves najbolj zavedno in tudi ekonomsko najbolj trdno slovensko naselje v Kanalski dolini. Dopajčari, kot so rekali vaščanom, so bili izredno bistri. Imeli pa so veliko napako, da so bili Slovenci. V zadnjem letu prve svetovne vojne, ko sem se jaz mudil med njimi, moških razen stareev in nedoraslih dečkov ni bilo dosti doma. Prevladoval je ženski svet. Rad sem jih poslušal, ko so čebljale v svoji zamolčki kanalski govorici, ki se mi zdi skoraj bolj podolna našemu gorenjskemu kot zilskemu narečju. Na moj slovenski pozdrav pa so mi spočetka odgovarjale nemško. Menda jih je motila častniška uniforma. Na vprašanje, zakaj nočejo z menoj govoriti slovensko, so mi v zdregi izjavljale v tamošnji nemški govorici, da jih je sram! Tako so tedanji vladodržci domorodnemu prebivalstvu ubijali v glavo, da je njegov jezik manj vreden od gosposke nemščine! Pa sem jih polagoma le pripravil do tega, da so se razgovarjali tudi z menoj v slovensčini. Kasneje smo se kar doobra sprijateljili in v nekateri vaški hiši sem se sladkal s sijajnimi koroškimi emoki, polnjenimi s sirom in zabeljenimi z maslom. Nikjer takih kot v Kanalski in Ziljski dolini! Še danes se mi kolea po njih.

V Lipalji vesi sem imel svoj glavni stan, bila pa me je polna vsa Kanalska dolina. Do mejnega Pontablja sem imel le pičlo uro. Ves čas ob železniški progi. Onstran vode se pričinja svet takoj dvigati in za Lipaljo vesjo se je postavil kot bota za birmanca 1952 m visoki Lipnik. Potem pa se koničasti vrhovi kar vrste tja proti znanim Višarjam, to je proti vzhodu. Vsak je za spoznanje višji od prejšnjega. Poldnašja špica, 2091 m, zaključuje zobato vrsto dvatisočakov. Pred njo se je zavalila skoraj 900 m nižja kosmata gora Nebrije, od koder vidš v bližnji Trbiž kot v daljni Pentabelj. V podnožju Ovčje ali Velčje vas (Velčje vas nazivajo kanalski Slovenci v svojem narečju Ovčja vas) bi kar skočil. Prav tako tudi onstran doline Ukve. Če bi imel peruti, pa še na planino za njimi. (Nadaljev, prihodnič)

LUŽNICA V KANALSKI DOLINI

Veličastna je ta razmeroma ozka dolina. Dve rečici, ki ju napaja nekoliko potočkov, jo pretekata: Zilica in Bela. Vsaka hiti v drugo smer, vsaka v drugo morje. Zilica v daljno Črno morje, Bela v bližnji Jadrano. S svojo živahnostjo podčrtavata mikavost pokrajine, ki z obeh njenih bregov sili večinoma dokaj strmo navgor tudi nad dva tisoč metrov visoko, Bela cesta in črna železniška proga ju spremljata mimo vasi in samotnih naselij, ki se z gorskimi vršaci vred ogledujejo v njenih bistrih

včeraj. Stoletja je stara. Njeno «avtontono» ljudstvo so Slovenci. Politika je vrnila med nje pred stoletji Nemce, pred desetletji Italijane. Do konca prve svetovne vojne je nemški pritisk proti jugu vedno bolj občutno ogrožal domorodno slovensko prebivalstvo. Ko se je potem italijanska državna meja pomaknila po dolini navzgor malone do izvira Save, je semkaj prišlo na tisoče italijanskih priseljencev. Nemški optanti in z njimi tudi nekaj slovenskih so bili v letih 1938 in 1939 iz Kanalske doline

Mi tjavendan, oni z načrtom . . .

Ali vemo, kako bo pri nas ekonomska situacija čez pet let? Nič ne vemo kaj sigurnega. Vemo to, da ne bo čez pet let niti polovica ljudi ostala v naših vaseh, če bo tekla emigracija kar naprej. Ne upamo pa si predstavljati kaj bo, če se naenkrat emigracija ustavi: Kaj bomo počeli doma vsi skupaj? To bi bila katastrofa. Ni industrije in zraven pa še kmetije propadajo. Živimo torej brez pravega plana tjavendan. Kar delajo oblasti z raznimi projekti, ni sploh resno. To vemo mi vsi hribovci v Karniji, v Furlanski Sloveniji, vserod po hribih v Furlaniji.

Čisto drugačno je na oni strani konfina, na Kanalskem, na Unejskem. Naši ljudje hodijo z lasciappare čez mejo in vidijo, kako se pri njih od leta do leta spreminja. Oni imajo svoje piane in se teh držijo. Zdaj so končali en plan za pet let že v štirih letih. Pustimo tiste številke, ki so v žurnalih in ki lahko držijo ali pa ne.

Naši ljudje imajo bistre oči in vse vidijo. Kako je bilo pred štirimi leti v Boveu, Kobaridu, Tolminu in drugih krajih. Vsak od teh krajev ima po tri ali štiri majhne industrije, ravno toliko, da pobere vse moške in ženske po vaseh na delo v fabrike. Nato pa popoldne ko končajo delo v fabrikah, delajo še nekaj malega na svojih njivah in vrtovih.

Zdaj imajo spet za naprej do l. 1965 svoj novi plan. Fabrik bodo imeli takrat še več, še manj pa se bodo nartali s kmetijstvom. Tudi pri njih se ne mara noben mlad fant več ukvarjati s plugom in lopato. Toda iz drugačnih vzrokov kot pri nas. Kamor koli hoče, gre lahko na delo ali v fabriko ali k železnici ali v mesto v fakšno komunalno službo ali zidat hiše ali pa v službe po uradih.

Naši otroci morajo hoditi v šole pet let, njihovi najmanj osem let. Večina od njih hodi po osmih letih še nekaj let v razne industrijske šole

ali v srednje medie in pa univerze in druge visoke šole.

Saj vemo, kako se pozna, kadar govorijo skupaj naši in njihovi ljudje. Njim vsem, tudi preprostim ljudem se pozna, da so hodili v dobre šole, našim pa, da so zastoj izgubljali čas pred maestrinami. Naši ljudje so pametni in prebrisani bolj kot drugi. Toda tega se nismo učili v šoli, ampak v življenju.

V Sloveniji točno vedo, kako jim bo v petih letih, kaj bodo vse imeli, ni pa ne vemo nič. Že zdaj so napravili po vseh krajih, kjer imajo industrijo, vse polno novih hiš. Enih krajev ni spoznati, toliko so se spremenili, toliko novih hiš sezidali: majhnih, zasebnih, privatnih in velikih za več ljudi in družin skupaj. Kdo pa pri nas zida nove hiše? Nobeden.

Mi smo brez bodočnosti, oni pa delajo na grvišno in sigurno.

V ZPENJAČA NA VIŠARJE

(Kanalska dolina)

1800 m nad morjem v 6 minutah

Odhod iz postaje Ovčja ves (780 m nad morjem), kamor lahko dospete z avtobusom iz in v Trbiž vsakih pol ure.

Izredna romanja k slavnemu svetišču za 600 obletnico njegovega obstoja.

Na postajah v Ovčji vesi in Višarjih restavracija, topla in mrzla jedila, kavarna in buffet.

FUNIVIA MONTELUSSARI

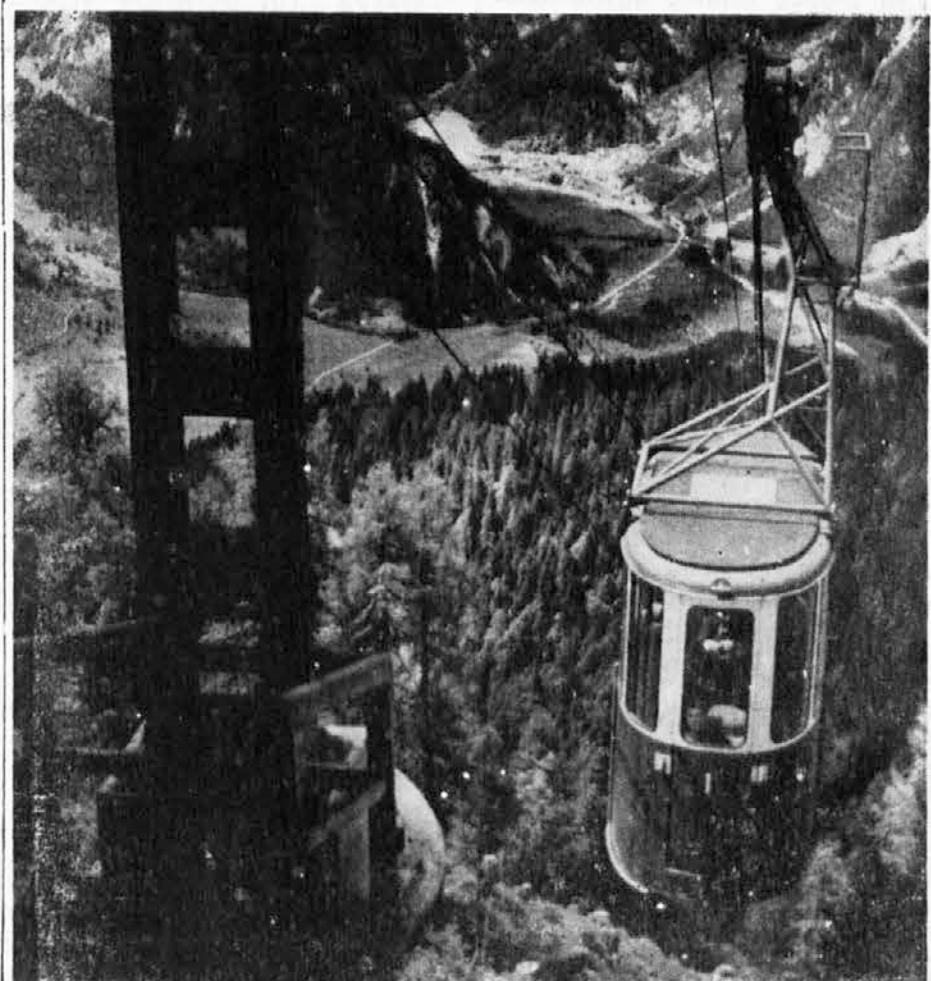
(Val Canale)

a m. 1800 sul livello del mare in 6 minuti

Partenza dalla stazione di Valbruna (m. 780 s.m.) Servizio di autobus da e per Tarvisio ogni mezz'ora.

Pellegrinaggi straordinari per il sesto centenario della fondazione del suo famoso Santuario

Servizi alle due stazioni di Valbruna e Lussari di ristorante, tavola calda e fredda, bar - buffet

(Foto E.P.T. (Ente Provinciale Turismo) Udine in foto Maitcotti-Ukve - Ugovizza)

XI. GORENJSKI SEJEM FIERA DELLA GORENJSKA

K R A N J (Gorenjska - Slovenja Superiore)

L'importante rassegna economica vi darà la possibilità di conoscere, in un ambiente pieno di suggestive attrazioni turistiche, lo sviluppo nel campo dei prodotti di largo consumo della vicina Gorenjska.

LA SLOVENIA nord — occidentale è solcata quasi interamente dalla catena delle Alpi Giulie e dalle Alpi Caravanche che con le loro vette aguzze e le creste adamantine conferiscono al paesaggio un fascino quasi irreali, un fascino selvaggio.

Si frappongono all'interminabile teoria di massi rocciosi, quasi a dare maggior suggestività e più varietà, zone boschive che invitano alla quiete e in numerosi laghi alpini che emanano una vitalità tutta particolare, come a ricordare al villeggiante la loro origine tettonica e perciò spesso burrascosa.

Variamente dislocate in questa primitiva cornice, appaiono come di incanto varie stazioni di villeggiatura, fra cui spiccano:

TRENTA

è una valle situata sempre lungo il corso della Soča e fa sempre parte del gruppo delle Giulie. Con questo nome vengono genericamente indicati i vari abitati dislocati nella zona, che fanno capo al piccolo centro di Na Logu. Le rustiche casette sparse nella vallata, dall'aria fresca e fine, pregna del caratteristico odore che

VACANZE in Slovenia

emanano i boschi circostanti, rendono il paesaggio vario e pur semplice; fanno quasi assaporare quella semplicità consona alla gente della montagna ed invitano alla quiete ed al riposo ristoratore.

ROVEC,

che è il maggior centro turistico dell'alta valle della Soča, ed è situata

in un'amena valle tutta circondata dalle vette Giulie e a ridosso del M. Canin che con i suoi 2585 m. sventa agile verso il cielo. Per la sua altitudine relativamente bassa, Bovec, gode di un clima particolarmente adatto, ed è facilmente raggiungibile per la «Grande strada alpina», oppure per il passo del Predil.

MANGRT (m. 2678)

sita più a nord di Bovec, è facilmente raggiungibile attraverso il passo del Predil. È in una zona impervia, tanto che nel 1809 poté validamente difendersi dalle armate napoleoniche.

Nella incantevole Alta Valle del SOČA (Isonzo)

HOTEL "PLANINSKI OREL"

con annessa dependance "Planika" 120 letti con tutti i comforts - Omnia cucina - Prezzi modicissimi

Punto di partenza per escursioni alle sorgenti dell'Isonzo (1 ora) - M. Triglav (Tricorno) ore 6

CACCIA - PESCA

HOTEL «ERIKA»

Kranjska gora - sulla strada alpina che porta al passo del Vršič.

Ambiente di prim'ordine - ottima cucina trattamento familiare.

Campo di tennis e punto di partenza per magnifiche escursioni

Prezzi modici.

Fanno parte della stessa gestione: «Hotel Razor» con annessa la dependance «Villa Planika con 45 letti - «Hotel Slavec» con 24 letti - «Hotel Vitranc» - Podkoren 26 letti e «Hotel Planica» - Ratece-Planica con 80 letti. Tutti comforts.

JESENICE

nella valle della Sava ai piedi delle Caravanche

HOTEL "POŠTA,"

Frequentatissimo centro di escursioni alpine - Magnifiche escursioni fra le suggestive pinete di Planina (m. 1000 s.m.), località assai conosciuta per l'aria salubre ed i suoi prati di narcisi. A l'ora il comodo rifugio alpino dotato di tutti i comforts di Crni vrh. Dello stesso Albergo è la gestione dell'Hotel «Dom pod Golico».

Ambiente completamente rinnovato - Scelta cucina - Trattamento familiare - Prezzi modici - Vantaggiosi forfaits per i mesi di settembre e ottobre.

Informazioni e prospetti:

KOMPAS - Ufficio turistico - Jesenice

VILLA MOJ MIR RATEČE

Nel pressi del triplice confine italo-austro-jugoslavo - Pensione - Cucina casalinga - Trattamento familiare

RATEČE - PLANICA

Al triplice confine austro-italo-jugoslavo a m. 870 s/m, nelle vicinanze di TARVISIO e VILLACCO

Rinomato luogo di villeggiatura, fra le Alpi Giulie e le Caravanche, nei pressi del limpido sorgente della Sava - Abbondante e moderna attrezzatura ricettiva. Numerose camere ammobiliate, alberghi e pensioni. Ambiente familiare. Magnifiche escursioni nella romantica valle di Planica, al passo di Podkoren (Wurzenpass), al M. Jalovec, al M. Peč (confine italo-austro-jugoslavo), ai rifugi Tamer e Tičarjev Dom

il Jalovec visto da Sella Neme

Per informazioni rivolgersi a:
TURISTIČNO DRUŠTVO (Società turistica) Rateče-Planica.

Venite a trascorrere le vostre vacanze di Ferragosto nella suggestiva e romantica Alta Valle del Soča (Isonzo), dove siete attesi dagli Alberghi di prim'ordine;

Hotel KANIN - Bovec
Hotel GOLOBAR - Bovec
Hotel SOČA - Soča
Hotel OREL - Trenta
Hotel MANGRT - Log pod Mangrtom

e dei comodi rifugi alpini, raggiungibili da Bovec in poche ore, «Peter Skalar» sul Kanin, «Dom Na Predilu» sul Passo del Predil, «Koca na Mangrtu» sul Mangrt, «Klement Jug» nella Valle di Lapenje, «Zlatorog» nella Valle di Trenta e «Koca ob izviru Soče» alle sorgenti dell'Isonzo. A Bovec Camping e numerose camere ammobiliate, parco divertimenti.

Per informazioni rivolgersi a TURISTIČNO DRUŠTVO (Società Turistica) BOVEC

LAGO DI BLEĐ

Rinomato centro turistico internazionale

ATMOSFERA ROMANTICA - CLIMA IDEALE - OSPITALITÀ RINOMATA - GRANDI MANIFESTAZIONI RICREATIVE - E FOLKLORISTICHE - CASINO - SEGGIOVIA AL M. STRAŽA CON SPLENDIDA VEDUTA SUL LAGO - CAMPING

Comodamente collegato con l'Italia e con l'Austria dalla ferrovia e da moderne linee automobilistiche - A 4 km. aeroporto di Lesce con servizi aerei regolari per tutta la stagione estiva per Zagabria, Belgrado, Dubrovnik e Vienna.

IL LAGO DI BLEĐ VI ASPETTA PER LA VOSTRA VILLEGGIATURA ESTIVA

Informazioni e prospetti: KOMPAS - Ufficio viaggi - Bled

Nella stagione estiva e in quella invernale

Hotel «Pod Voglom»
sulle rive del Lago Bohinj a
750 m. s.m.

Ambiente ricettivo di prim'ordine - Ottima cucina - Trattamento familiare - Propri bagni sul lago ed imbarcazioni per gitanti - Luogo ideale per appassionati alla pesca - Pensioni da 1.700 a 2.100 dinari.

TURISTIČNA ZVEZA SLOVENIJE

(Federazione Turistica della Slovenia)

LJUBLJANA - Nazorjeva, 12 - LJUBLJANA

Federazioni turistiche circondariali:

Celjska Turistična Zveza - Celje
Dolenjska Turistična Zveza - Novo Mesto
Gorenjska Turistična Zveza - Kranj
Goriška Turistična Zveza - Nova Gorica
Ljubljanska Turistična Zveza - Ljubljana
Mariborska Turistična Zveza - Maribor
Pomurska Turistična Zveza - Murska Sobota

e 150 Società Turistiche locali della Slovenia sono a vostra disposizione per qualsiasi informazione riguardante il turismo nella Slovenia.

KRANJSKA GORA (SLOVENIA SUPERIORE) metri 810 s. m.

INCANTEVOLE centro di villeggiatura nell'alta valle della Sava, ai piedi dei magnifici gruppi del Razor (m. 2601) e del Prisojnik (m. 2547) - Ambiente familiare, cordiale e sportivo. Ville, alberghi e pensioni con ogni confort. Seggiovia al Vitranc (m. 1570 s.m.) - Magnifico e meraviglioso ambiente per scalatori - Nei dintorni 8 comodi rifugi alpini raggiungibili in poche ore.

Informazioni e prospetti: TURISTIČNO DRUŠTVO (Soc. Turistica) KRANJSKA GORA

"DOM POD GOLICO"

PLANINA

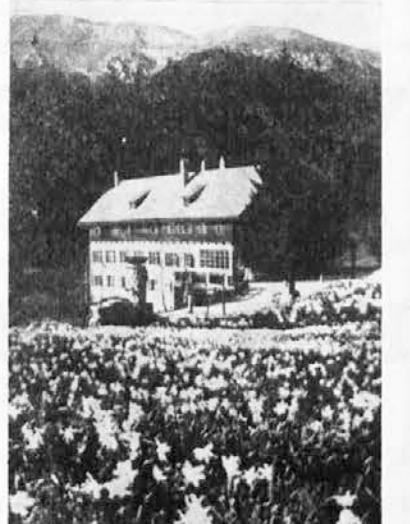
Altitudine 1.000 metri sul mare

Da JESENICE (Slovenia Superiore) 4 km.

Da TARVISIO 45 km.

... posizione incantevole alle falde del monte Golico nel cuore delle Karavanke.

Pensione giornaliera da 800 a 1200 din

Come ottenere i contributi del "PIANO VERDE"

Coltivatore diretto

Secondo il «Piano Verde» si devono considerare coltivatori diretti coloro che direttamente si dedicano alla coltivazione dei terreni ed all'allevamento ed al governo del bestiame, purché la complessiva forza lavorativa del nucleo familiare non sia inferiore ad un terzo di quella occorrente per le normali necessità della coltivazione del fondo e per l'allevamento e il governo del bestiame.

30 milioni, sono disposte dal Capo dell'Ispettorato regionale entro 15 giorni dal ricevimento della domanda col parere dell'Ispettorato ripartimentale.

Quelle relative ad opere di importo superiore a 30 milioni, sono disposte dal Ministero dell'agricoltura e foreste entro un mese dal ricevimento della domanda debitamente istruita da parte dell'Ispettorato ripartimentale.

Tali domande possono essere corredate dal progetto o piano tecnico e del relativo computo metrico-estimativo in un secondo tempo, cioè dopo che l'Ispettorato ripartimentale si è pronunciato per il loro accoglimento. Ciò evita ai contadini di effettuare inutili spese di progettazione.

In ogni caso è utile che gli interessati si rechino preventivamente agli Ispettorati ripartimentali per prendere gli opportuni accordi.

Case

Ai coltivatori diretti (piccoli proprietari od enfiteuti) saranno concessi sussidi a fondo perduto fino al 50 per cento della spesa riconosciuta ammissibile, per la costruzione di fabbricati rurali destinati alla loro abitazione. Questo contributo

viene concesso anche per la costruzione di vani per uso aziendale, per il ricovero del bestiame e per il deposito degli attrezzi.

Tale contributo viene concesso anche quando le case di abitazione si trovano nei centri abitati, a condizione che la famiglia contadina vi risieda stabilmente e non abbia altra casa sul fondo.

Per la costruzione e il riattamento dei fabbricati rurali destinati all'alloggio dei coltivatori, al ricovero del bestiame e alla conservazione delle scorte e dei prodotti agricoli, nonché alla manipolazione di questi, sono concessi ai coltivatori diretti mutui trentennali.

Il tasso d'interesse sarà per la nostra montagna e per le zone di collina del Friuli del 2,50 per cento.

Per la ricostruzione o la riparazione degli edifici rurali vengono inoltre concessi mutui ventennali al tasso d'interesse del 3 per cento.

Ai proprietari che eseguono opere dirette al miglioramento igienico e ricettivo delle case rurali destinate all'abitazione degli affittuari, mezzadri, coloni e coltivatori agricoli in genere, viene concesso un premio del 10 per cento della spesa ritenuta ammissibile. Questo premio viene anche concesso ai coltivatori diretti che eseguono tali opere per le proprie abitazioni.

Il «Piano Verde», ossia il piano quinquennale per lo sviluppo dell'agricoltura italiana, è ormai divenuto legge dello Stato. Pertanto abbiamo ritenuto utile riassumere brevemente e succintamente alcuni punti della legge che più interessano direttamente i contadini. Per rendere però concreta questa nostra azione occorre realizzare efficaci collegamenti ed intese con i tecnici agricoli, con gli Ispettorati provinciali dell'agricoltura e gli Ispettorati ripartimentali delle foreste

Si tratta dello stesso limite massimo previsto dalla legge per l'assicurazione di invalidità e vecchiaia, per cui tutti coloro che sono considerati coltivatori diretti per questa assicurazione devono essere considerati tali anche per l'applicazione del «Piano Verde».

Le domande

Le domande, corredate del progetto o del piano tecnico e del relativo computo metrico-estimativo, per la concessione dei sussidi in conto capitale o del concorso statale nei prestiti e mutui, devono essere presentate all'Ispettorato provinciale dell'agricoltura. Quando si tratta di richiesta di contributo statale in conto interessi, le domande devono essere compilate in duplice copia, in quanto una copia dev'essere presentata allo Istituto di credito agrario per la concessione del mutuo o del prestito, corredata del parere tecnico dell'Ispettorato agrario.

Alla concessione, alla liquidazione ed al pagamento dei contributi, quan-

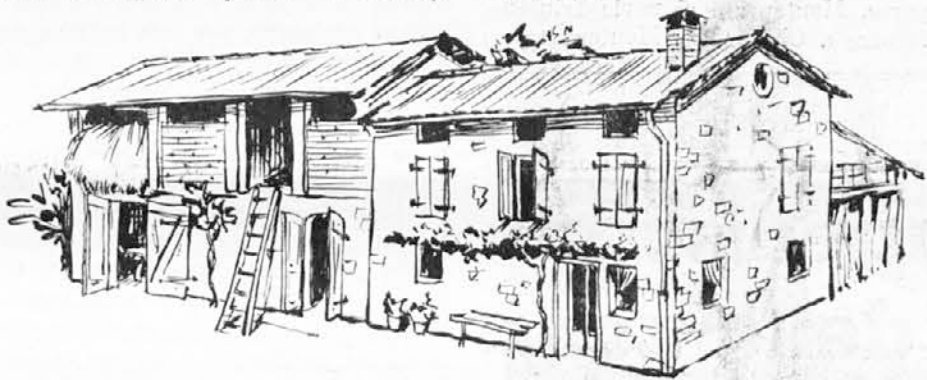
do le opere o gli acquisti comportano una spesa preventiva fino a 10 milioni, provvedono gli Ispettorati provinciali dell'agricoltura.

Quando la spesa supera i 10 milioni e fino a 30 milioni, provvedono gli Ispettorati agrari regionali. Oltre i 30 milioni provvede il Ministero dell'agricoltura.

Quando si devono eseguire miglioramenti fondiari nei territori classificati montani, le domande per la concessione dei contributi statali, in conto capitale o in conto interessi, devono essere presentate agli Ispettorati ripartimentali delle foreste, che le istruiscono.

Le concessioni di contributo relative ad opere di importo fino a 10 milioni, sono disposte dal Capo dell'Ispettorato ripartimentale entro 15 giorni dalla data di ricevimento della domanda.

Quelle relative ad opere di importo superiore a 10 milioni, e fino a

Acquedotti, strade, impianti elettrici

Acquedotti

Per la costruzione di acquedotti rurali possono essere concessi contributi in conto capitale sino al 75 per cento della spesa riconosciuta.

Tale contributo è elevato all'87,50 per cento per i territori classificati montani. Questo contributo viene concesso per le opere al servizio di più famiglie interessanti una popolazione non inferiore ai cento abitanti residenti anche in borgate rurali, in un raggio non superiore ad un chilometro, e ad un chilometro e mezzo quando si tratta di territori classificati montani. In tutti gli altri casi il contributo del 75 per cento è ridotto al 50 per cento e quello dell'87,50 per cento è ridotto al 60 per cento.

Strade

Per la costruzione e il riattamento di strade vicinali o interpoderali può essere concesso un contributo statale in conto capitale sino al 75 per cento.

Tale contributo è elevato all'87,50 per cento quando le strade vengono costruite o riattate nei territori classificati montani.

Impianti elettrici

Per la costruzione di linee elettriche, comprese le cabine di trasformazione e i macchinari elettrici per la utilizzazione dell'energia a scopo agricolo o per la illuminazione di case rurali singole o raggruppate possono essere concessi contributi in conto capitale sino al 75 per cento.

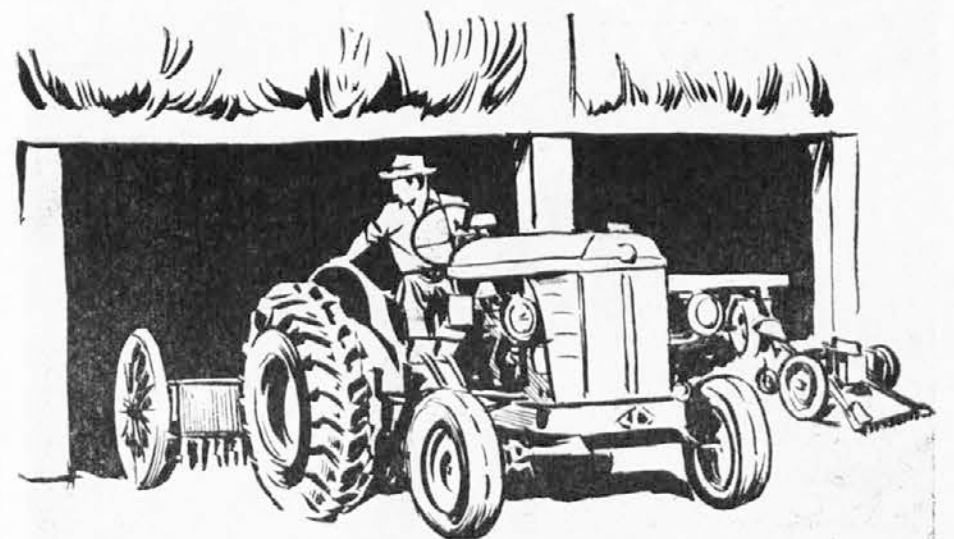
Tale contributo è elevato sino all'87,50 per cento per le opere eseguite nei territori classificati montani.

Bestiame

Per l'acquisto di bestiame selezionato sono concessi contributi a fondo perduto nella misura massima del 25 per cento della spesa riconosciuta ammissibile. Tale contributo è elevato al 35 per cento per i territori classificati montani.

Sono ammesse a contributo anche le opere e le attrezzature necessarie al funzionamento di nuclei di selezione o di centri di allevamento o gli acquisti diretti alla costruzione o al miglioramento di allevamenti avicoli.

Questi prestiti sono concessi al tasso d'interesse del 2 per cento e dell'1 per cento per i territori classificati montani.

Per l'acquisto dei terreni e case di abitazione, in luogo del mutuo, può essere concesso un contributo a fondo perduto non superiore a un decimo della spesa.

Meccanizzazione

Ai coltivatori diretti, mezzadri e coloni, ai titolari di piccole aziende, singoli od associati, alle cooperative agricole, possono essere concessi contributi in conto capitale per l'acquisto di macchine agricole motrici od operatrici di attrezzature annesse.

Tale contributo può essere concesso nella misura massima del 25 per cento della spesa riconosciuta ammissibile, elevabile sino al 35 per cento per i territori classificati montani.

Le macchine agricole possono essere acquistate anche col prestito quinquennale al tasso d'interesse del 3 per cento. Il prestito viene concesso per il 75 per cento della spesa occorrente.

Piccola proprietà contadina

Per l'acquisto dei terreni e case di abitazione per la formazione o l'arrotondamento della piccola proprietà contadina, sono concessi mutui trentennali al tasso del 2 per cento.

Il tasso di interesse del 2 per cento dev'essere applicato sia nel caso di terreni venduti dalla Cassa per la formazione della piccola proprietà contadina, sia nel caso di terreni assegnati dagli Enti di riforma fondiaria, sia nel caso di terreni assegnati dall'Ente nazionale per le Tre Venezie.

Sono inoltre considerati atti inerenti alla formazione della piccola proprietà contadina le opere di miglioramento fondiario, ed in particolare la costruzione di edifici rurali per l'abitazione del proprietario, per il ricovero degli animali, per la lavorazione e la conservazione dei prodotti, il dissodamento dei terreni e la sistemazione idraulica e irrigua. Per queste opere può essere concesso un contributo in conto capitale sino al 50 per cento.

Esenzioni fiscali

È prevista la esenzione dal pagamento delle imposte e delle sovrainposte fondiaria e dell'imposta sul reddito agrario, per la durata di 5 anni in favore degli assegnatari, compresi dell'Opera nazionale combattenti, e dei contadini che hanno acquistato la terra usufruendo della legge per la formazione della piccola proprietà contadina. Perciò questo diritto alla temporanea esenzione fiscale spetta ai contadini che hanno acquistato la terra attraverso la Cassa, e quelli che hanno acquistato la terra col mutuo individuale e a quelli che hanno acquistato la terra beneficiando anche soltanto delle agevolazioni fiscali. La durata di 5 anni è elevata a 8 per i territori classificati montani.

Per ottenere queste esenzioni i coltivatori interessati devono presentare domanda in carta libera all'Ufficio distrettuale delle imposte dirette, allegando copia autentica del contratto di acquisto e di assegnazione, pure in carta libera.

Società Agraria Friulana

Macchine agricole, concimi, sementi

UDINE

via del Gelso - tel. 53733/56133

Duro è il lavoro per i vecchi rimasti nelle nostre montagne.

Pauroso spopolamento nella desolata valle del Cornappo

Se il Friuli figura nel non certo invidiabile «elenco delle provincie depresse» — epperò in fila con quelle isolate e del mezzogiorno — la Valle del Cornappo ne costituisce una delle propaggini più bisognose di attenzione, per lo squallore, la miseria e lo stato di arretratezza che vi si riscontrano, da parte, s'intende, di coloro che stanno, come si usa dire, «in alto» e che invece, pur sapendo della grave situazione locale, che richiede tempestivi e adeguati rimedi sulla linea di un ben definito piano di rinascita, fanno orecchi da mercante. Così la già preoccupante e seria depressione della valle continua ad impensierire le sue popolazioni non solo ma tende, purtroppo, a perpetuarsi.

La Valle del Cornappo è una zona che offre tutte le seduzioni della montagna. Tributaria del Torre (Cornappo e Torre si uniscono tra Molmentet di Nimis e Qualso), essa comprende i comuni di Taipana e di Nimis. L'intero territorio del comune di Taipana — costituito dalle frazioni di Taipana (sede municipale), Monteperta, Cornappo, Debellis, Montemaggiore, Platschis e Prossenico — è abitato esclusivamente da popolazione di lingua slovena. Mistilingue, invece, è il comune di Nimis: A Nimis, Torlano, Ramandolo, Vallemontana, Cergneu inferiore e, in parte, Monteperta si parla friulano, mentre a Chialminis, Monteperta, in

parte, Pecolle, Nongruella e Cergneu superiore la parlata è schiettamente slava. A Ramandolo quarant'anni addietro si parlava ancora slavo, lingua che sta cedendo il passo al friulano anche a Monteperta.

Va pertanto sottolineato il fatto che i paesi con popolazione di lingua slava, tutti in montagna, sono purtroppo, i più abbondanti. Sembra strano ma è così: nessuno, infatti, se ne cura; e non c'è bisogno di spremersi tanto le meningi e a-

è possibile transitarvi con automezzi. E che dire di Prossenico non ancora collegato con il capoluogo da una strada carrozzabile? Per arrivarci, sembra incredibile, bisogna percorrere quasi 40 km.: infatti prima bisogna scendere ad Attimis, indi recarsi a Nimis per poi, una volta infilata la valle del Cornappo, salire a Taipana. È la medesima tragedia degli abitanti di Uccia che intendono recarsi al capoluogo di Resia. Pertanto i cenni indicati sembrano da so-

Negli ultimi 40 anni la popolazione residente è diminuita di quasi 4000 unità su 10.000 abitanti - Le classi dirigenti non hanno ancora provveduto a sanare la disastrosa situazione economica di questa vallata

guzzare la fantasia per individuarne il quadro impressionante del loro vero stato. Cergneu è certamente il più trascurato. In quest'ultimo biennio le alluvioni gli hanno arrecato danni ingentissimi. Con lo straripamento del fiume, poi, le strade si convertirono addirittura in fossi tanto erano sconvolte; e nessuno si è preso la briga di ripararle e disporre, nel contempo, per una sufficiente arginatura onde impedire ulteriori rovinose tracimazioni delle acque.

In particolare, nel comune di Taipana, le frazioni di Platschis, Prossenico e Montemaggiore soffrono di un abbandono tutto proprio, quasi fossero segnate col dito. L'ultima frazione nominata non solo manca di telefono ma non è neppure collegata da autocorriera; inoltre la strada che mena al capoluogo è impraticabile. In quanto alla rotabile Torlano-Taipana, che noi prosegua verso il confine italo-jugoslavo, non risponde di fatto alle necessità del traffico attuale: fosse almeno allargata ed asfaltata; e chissà quando lo sarà.

A Ponte sul Nativone presso Platschis vi è il valico di 2. categoria ma poiché il ponte è pericoloso non

li sufficienti per testimoniare come i paesi in questione si trovino virtualmente isolati dal mondo specie durante il rigido duro periodo invernale: in una parola è come vivessero nel medio evo.

Lo spopolamento della valle è l'immediata conseguenza dello stato di cose denunciato. Ecco dei dati statistici: comune di Taipana: anno 1871 abitanti 2574 (comune di Nimis 3916), 1881 ab. 2800 (Nimis 4491), 1901 ab. 3255 (Nimis 5211), 1911 ab. 3700 (Nimis 6250), 1921 ab. 3597 (Nimis 6165), 1931 ab. 3401 (Nimis 4869), 1936 ab. 3023 (Nimis 4465), 1951 ab. 2841 (Nimis 4398), 1960 ab. 2320 (Nimis 3870).

Da questi dati però bisogna togliere un buon terzo: infatti Taipana ne ha all'estero (sfoghi emigratori) sono di preferenza la Svizzera, la Francia, il Belgio e la Germania occidentale) oltre 800 e Nimis più di 1200. Questi emigranti, non bisogna dimenticarlo, sono considerati residenti nei rispettivi comuni di origine ma in realtà, in base all'esperienza, soltanto pochissimi, vinti dalla nostalgia, faranno ritorno ai loro paesi.

I rilievi che seguono possono confermare come sia acuto e preoccupante, per non dire impressionante, il problema dello spopolamento. Un tempo Monteperta aveva più di 1000 abitanti, ora ne ha meno di 300; prima della seconda guerra mondiale Platschis ne aveva oltre 500, oggi ne conta appena poco più di 200. E su questo metro si possono allineare Montemaggiore, Prossenico e Debellis. In quest'ultima località un tempo vi era la scuola elementare; ora non vi è più! Rimasta senza bambini la scuola è dovuta sopprimere. In effetti la popolazione residente è costituita da vecchi e bambini, e pochi anche di questi; e molte sono le donne maritate che lavorano in Svizzera per cui il marito, rimasto a casa, tocca la cera dei bambini e dei lavori domestici.

Come si vede, le classi dirigenti, anziché provvedere a creare sufficienti fonti di lavoro in loco e ad aiutare comunque quelle povere e desolate popolazioni, preferiscono mantenere aperta la vergognosa e umiliante piaga dell'emigrazione che per esse costituisce l'unica valvola per sanare la situazione economica locale. Ed ecco perché negli abitanti dei luoghi nominati vi si leggono, impressi nel viso, segni dello sconforto, se non proprio della disperazione e della sofferenza fisica, e della contrarietà per uno stato di cose — isolamento, squallore e miseria — che non può far certo onore ad un paese civile ed al quale, oltreché socialmente doveroso, è umano rimediare senza alcun indugio.

NELLA VALLE DEL JUDRIO

Le servitù militari impediscono lo sviluppo economico della zona

Già altre volte ci siamo occupati della pesante questione che grava sulla nostra zona rappresentata dalle servitù militari. L'esempio ultimo ci viene questa volta segnalato dalla Valle del Judrio. Gli abitanti di quella nostra povera valle si trovano nelle condizioni di non poter eseguire alcun lavoro, a causa dei gravami imposti dalle servitù militari che qui di seguito elenchiamo:

- divieto di fabbricare muri o edifici e di sopradevare manufatti esistenti;
- divieto di fare elevazioni di terra o di altre materie;
- divieto di aprire strade;
- divieto di aprire o di esercitare cave di qualsiasi genere;
- divieto di fare nuove piantagioni arboree o di alto fusto;
- divieto di distruggere o diradare boschi o piantagioni arboree di alto fusto;
- divieto di impiantare linee elettriche, condotte di gas o liquidi infiammabili;
- divieto di impiantare o esercitare teleferiche;
- divieto di effettuare canali di irrigazione o di variare comunque il regime naturale dei corsi di acqua;
- divieto di effettuare operazioni campestri che possano variare la pendenza naturale del terreno.

Dopo di che ognuno può vedere che, nella Valle del Judrio resta veramente poco da fare che non sia valigia per andare ramanghi per il mondo in cerca di un posto di lavoro che, stante a queste condizioni in quel posto, non si può sperare sia creato. Quello della Valle del Judrio può rappresentare, forse un caso limite, ma non è purtroppo il solo. Quasi tutta la regione orientale del Friuli e la Carnia sono infatti gravate da queste, spesso assurde servi-

tù. La nostra è la regione dove i cartelli indicano che non si può fotografare o dipingere, dove gravami del genere di quelli della Valle del Judrio vengono imposti un po' dappertutto e dove si pagano magari le tasse per terreni che da anni sono stati espropriati per onere di carattere militare.

Doveri, qualcuno può dire, che sono imposti a regioni di confine e che sono necessari alla difesa della Patria.

A questi si potrebbe rispondere che oggi, al tempo dei missili interconti-

entali e addirittura dei voli interplanetari, certe impostazioni, certi gravami, appaiono persino ridicoli, se non eressero, come erano invece, profondo disagio nella vita delle nostre genti e spesso proprio di quelle più povere.

L'esistenza di una situazione del genere contrasta con ogni possibilità di sviluppo economico della nostra regione. A cosa servono le leggi sulla montagna, il cosiddetto «piano verde» ed altre iniziative del genere, se nei nostri paesi gravano le limitazioni imposte dalle servitù militari.

Cosa attende Klagenfurt per ricostruire il monumento ai Partigiani sloveni?

Le autorità della città austriaca prendano esempio dalla città di Mantova

Nel visitare, nella vicina repubblica austriaca, la cittadina della Carinzia, Volkermarkt — non sfugge un particolare — e non lo si può non sottolineare senza una certa amarezza e disappunto — che crea disagio e suscita istintivo un senso, specie negli ex partigiani, di giustificata irritazione.

È la mancanza del monumento eretto in onore e memoria delle centinaia di partigiani sloveni morti durante la lotta di liberazione per la libertà, la giustizia e l'indipendenza non solo del proprio popolo e del proprio paese ma di tutti i popoli e di tutti i paesi, Austriaci compresi. Ed il monumento ricordava proprio coloro che in loco hanno duramente e valorosamente combattuto per scacciare il nazista invasore e oppressore, autore di tante distruzioni e carneficine, perpetrate, con fredda ferocia, ovunque, senza risparmiare né vecchi, né donne né bambini.

Questo meritorio e doveroso segno di ricordanza è pressoché scomparso: dei volgari diabolici criminali, nemici del popolo, della civiltà e soprattutto della Resistenza, lo hanno fatto saltare con una potente carica di tritolo. Il grave sì è che una volta compiuto il misfatto, dopo l'«ufficiosa» esecrazione, sull'episodio calò, purtroppo, un silenzio di tomba. Ne valse, più avanti, qualche «voce» diretta all'autorità locale, per porre fine alla deprecata trascuratezza.

Quale contrasto con il comportamento, in Italia, della città di Mantova dove nella notte a cavallo del 24 e del 25 maggio di quest'anno dei miserabili hanno fatto saltare in aria, con la dinamite, il monumento dello eroe erolesse Andrea Hofer che i frat. proprio a Mantova, il 10 febbraio 1810, avevano spenti crivellandolo di pallottole. Ma distrutto il monumento, la Giunta comunale della città lombarda — interpretando i sen-

si di esecrazione della cittadinanza — senza per tempo in mezzo deliberò di ricostruire immediatamente il monumento; ciò che fu fatto e in sole quarantott'ore.

Al consiglio comunale, unanime nella risoluzione della Giunta, il Sindaco dott. Grignato dichiarò con energia: «Se il triste episodio dovesse ripetersi, sappiamo gli attentatori che noi torneremo a ricostruire il monumento, anche cento volte. Pongo ai voti la delibera di ripristino, con lo stesso spirito nel quale agirono i mantovani 150 anni fa versando i 5 mila scudi per ottenere il riscatto di Hofer».

Le autorità di Klagenfurt invece, cosa hanno fatto dopo la distruzione del monumento ai caduti partigiani sloveni? Nulla, proprio vergognosamente nulla. Se ne sono, come si suol dire, lavate le mani. Si fossero almeno preoccupate di condurre delle adeguate indagini per individuare e rintracciare i colpevoli e gli eventuali mandanti del delitto che nell'animo di tutti i veri democratici aveva suscitato condanna e riprovazione, macehè. Neanche a ciò si pensò, o lo si fece soltanto timidamente.

E perchè mai, se è lecito, tanta indifferenza, tanta negligenza, tanto estraniarsi della cosa? Non erano forse degni i partigiani sloveni — che così generosamente si sono battuti, e sono anche caduti, per l'ideale di libertà e di giustizia — di un tangibile segno di ricordo nella Carinzia.